

PIOTR KROCZEK

Kraków

STATUS PRAWNY MARIAWITÓW W POLSCE

Mariawityzm to wyznanie, które wywodzi się z Kościoła katolickiego¹. Powstało ono w Polsce pod koniec XIX wieku². Nazwa wyznania pochodzi od wy-

---

¹ Najważniejsze dokumenty katolickie dotyczące mariawitów to: 1) Dekret Kongregacji św. Oficjum z 4 września 1904 r. odsuwający Felicję Franciszkę Kozłowską od „od wszelkiego przełożenia” i zarządzający wizytacją kanoniczną w zgromadzeniu żeńskim oraz rozwiązujący kongregację Mariawitów; dekret ten znajduje się w Archiwum Archidiecezjalnym w Lublinie, Rep. XIII, 60 (informacja za W. RÓŻYK, „Objawienia” Marii Franciszki kozłowskiej według rękopisu z archiwum watykańskiego, Świdnica 2006, 263), tekst polski dekretu – „Przegląd Katolicki” 9 (1906), 125 lub S. RYBAK, *Mariawityzm. Studium historyczne*, Warszawa 1992, 28–29; 2) Encyklika papieża Piusa X z 5 kwietnia 1906 r., którą potwierdzono poprzedni dekret w tej materii – *Quamobrem, ne Christifideles et quotquot ex sic dictis Mariavitibus in bona fide perstiterunt, ludificationibus memoratae mulieris ac sacerdotis Ioannis Kowalski diutius decipiantur, decretum iterum confirmamus, quo Mariavitarum consociatio, illegitimo irritoque consilio inita, omnino supprimitur, eamque suppressam reprobataque declaramus, firma manente prohibitione, ne qui e sacerdotibus, eo tantum excepto quem Plocensis Episcopus, pro sua prudentia, confessarium deputaverit, ad mulierem quam diximus, quovis praetextu accedere aut eam excipere audeant* – PIUS PP. X, *Litterae Encyclicae Tribus circiter quibus consociatio Mariavitarum seu sacerdotum mysticorum reprobatur ac supprimitur*, 4.04.1906, AAS 39 (1906), 129–134, tu 133–134; tekst polski encykliki – S. RYBAK, *Mariawityzm*, 45–50; 3) Dekret Kongregacji św. Oficjum z 5 grudnia 1906 r. nakładający ekskomunikę większą na ks. Marię Jana Kowalskiego i Marię Franciszkę Kozłowską – *atque edicit dictum sacerdotem Ioannem Kowalski memoratamque foeminam Mariam Franciscam Kozłowska, nominatim ac personaliter maiori subiacere excommunicationi, ambosque, e gremio Ecclesiae Sanctae Dei penitus extorres, omnibus plecti poenis publice excommunicatorum, ideoque Ioannem Kowalski et Mariam Franciscam esse vitandos ac vitari debere* – SUPREMA CONGREGATIO SANCTAE ROMANAE ET UNIVERSALIS INQUISITIONIS, *Decretum Mariavitarum sacerdotum quo choriphaei sectae Mariaviticae plectuntur excommunicatione maiori, nominali et personali*, 5.12.1906, AAS 40 (1907), 69–70; tekst polski dekretu: S. RYBAK, *Mariawityzm*, 51–52. Ogłoszenie tego dekretu w Polsce dnia 31 grudnia 1906 r. uważa się za datę wyłączenia mariawitów z Kościoła katolickiego.

² Prace historyczne dotyczące mariawityzmu to np.: G. SKWARA, *Marjawici. Szkic historyczny ruchu marjawickiego w Polsce*, Płock 1925; *Co to jest mariawityzm. Historia i zasady na podstawie autentycznych źródeł*, Płock 1927; D. OLSZEWSKI, *Początki mariawityzmu. Studium historyczno-pastoralne*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 23 (1976) 6, 81–90; P. JAWORSKA, *Krótki życiorys założycielki mariawityzmu bł. Marii Franciszki Kozłowskiej*, „Mariawita” 23 (1981) 7–8, 3–10; D. OLSZEWSKI, *Mariawityzm – początki i rozwój*, „Więź” (1986) 2–3, 121–132; K. MAZUR, *Mariawityzm w Polsce*, Kraków 1991; S. RYBAK, *Mariawityzm. Studium historyczne*, Warszawa 1992; W. WARCHOŁ, *Starokatolicki Kościół Mariawitów w okresie II Rzeczypospolitej*, Sandomierz 1997; Z. PASEK, *Geneza mariawityzmu i przyczyny jego podziału*, „Studia Religioologica” 24 (1991), 41–61; M. WINIARCZYK-KOSSOWSKA, *Ustawy III Rzeczypospolitej o stosunku państwa do Kościo-*

razów w języku łacińskim: *Mariae vita*, co oznacza „Życie Maryi”³ lub *Maria* oraz *Vita* oznaczających Maryję i Chrystusa⁴.

Obecnie mariawici w Polsce zrzeszeni są w dwóch Kościołach powstałych po rozłamie Kościoła mariawickiego w 1935 roku. Pierwszy z tych Kościołów to Kościół Starokatolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej⁵, a drugi Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej⁶.

Celem artykułu jest zaprezentowanie statusu prawnego obu mariawickich Kościołów w systemie prawa polskiego poprzez pokazanie podobieństw oraz różnic w sytuacji prawnej tych Kościołów na tle ogólnego reżimu prawnego dotyczącego realizacji prawa do wolności religijnej w Polsce.

1. Zasada autonomii i niezależności państwa i Kościoła oraz związków wyznaniowych

W Rzeczypospolitej Polskiej dla realizacji prawa do wolności religijnej fundamentalne są zasady wprowadzone przez ustrojodawcę w art. 25 Konstytucji. Są to zasady autonomii i niezależności Kościołów i związków wyznaniowych od państwa (art. 25 ust. 3 Konstytucji)⁷ oraz zasada równouprawnienia tych organizacji względem państwa (art. 25 ust. 1 Konstytucji)⁸.

Istnienie pierwszej z tych zasad zwykle wyprowadza się z tego faktu, iż społeczność państwowa i społeczność religijna nie są zależne od siebie w sensie pochodzenia, to znaczy, że żadna z nich nie wywodzi się od dru-

łów chrześcijańskich, Warszawa 2004, 426–432; M. KARAS, *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku*, Sandomierz 2008, 99–132; T.D. MAMES, *Mysteria mysticorum: szkice z duchowości i historii mariawitów*, Kraków 2009; S. RYBAK, *Mariawityzm. Dzieje i współczesność*, Warszawa 2011.

³ Zob. art. I § 1 Statutu Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 kwietnia 1967 roku, w: W. WYSOCHAŃSKI, M. PIETRZAK, *Prawo Kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce*, Warszawa 1997, 253–266 (dalej jako: SKSM) (wydany także w Płocku w 1967 roku).

⁴ Zob. § 4 ust. 2 Statutu Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 maja 1968 r., w: W. WYSOCHAŃSKI, M. PIETRZAK, *Prawo Kościołów i związków wyznaniowych*, 273–284 (dalej jako: SKKM).

⁵ Kościół ten liczy 23.436 wiernych (dane na rok 2011), zob. GUS, *Wyznania religijne – stowarzyszenia narodowościowe i etniczne w Polsce 2009–2011*, Warszawa 2013, 44.

⁶ Kościół ten liczy 1.980 wiernych (dane na rok 2011), zob. GUS, *Wyznania religijne*, 46.

⁷ Por. art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską podpisanego w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318): „Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że Państwo i Kościół Katolicki są – każde w swej dziedzinie – niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego”.

⁸ Szeroko o tym zob. B. BANASZAK, N. LEŚNIAK, *Pozycja religii w obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.*, w: *Urzeczywistnianie wolności przekonań religijnych i praw z niej wynikających*, red. S. L. STADNICZEŃSKO, S. RABIEJ, Opole 2012.

giej⁹. W konsekwencji, zasada wzajemnej autonomii i niezależności organizacji religijnych i państwa „obejmuje nie tylko płaszczyznę moralną, ale również prawną”¹⁰. Można dodać, że zakres terminów „autonomia” i „niezależność” nie pokrywają się. „Autonomia” bowiem pojmowana jest „przede wszystkim w relacjach *ad intra* – w stosunkach wewnętrznych, zaś „niezależność” w relacjach *ad extra* – w odniesieniu do innej społeczności”¹¹. Niezależność więc stanowi najwyższy stopień autonomii¹².

Z kolei druga konstytucyjna zasada, czyli zasada równouprawnienia Kościołów i związków wyznaniowych względem państwa oznacza, że „wszystkie kościoły i związki wyznaniowe posiadające wspólną cechę istotną powinny być traktowane równo. Jednocześnie zasada ta zakłada odmienne traktowanie kościołów i związków wyznaniowych, które nie posiadają wspólnej cechy istotnej z punktu widzenia danej regulacji”¹³. W konsekwencji, władze publiczne mają obowiązek zachować bezstronność w sprawach religijnych, światopoglądowych i filozoficznych oraz zapewnić swobodę ich wyrażania w życiu publicznym (art. 25 ust. 2 Konstytucji). Oznacza to m.in., że nikt nie może być obowiązany przez organy władzy publicznej do ujawnienia swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania (art. 53 ust. 7 Konstytucji), a także to, że władza państwowa nie może ograniczać swobody do wstępowania do związków wyznaniowych¹⁴.

Niezależność i autonomia państwa i Kościołów z innymi związkami oraz neutralność państwa w sferze religijnej nie oznaczają, że religijne organizacje są poza optyką prawa polskiego. Przeciwnie, państwo stara się ułożyć stosunki pomiędzy sobą a kościołami i związkami wyznaniowymi. Jest to konieczne nie tylko dla realizacji prawa do wolności religijnej, ale także ze względu na publiczne funkcje, jakie Kościoły i związki wyznaniowe pełnią w Polsce. Te funkcje to rozmaite sfery działalności służące zaspokajaniu potrzeb indywidualnych i zbiorowych, inne niż działalność powiązana ze sprawowaniem i szerzeniem kultu religijnego¹⁵.

Regulacja stosunków między wymienionymi podmiotami może odbywać się poprzez ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z właściwymi przedstawicielami tych organizacji religijnych (art. 25 ust. 5 Kon-

---

⁹ R. SOBAŃSKI, *Niezależność i autonomia Kościoła i państwa podstawową przesłanką konkordatu*, „Ateneum Kapłańskie” 90 (1996) 1, 17.

¹⁰ J. KRUKOWSKI, *Kościelne prawo publiczne. Prawo konkordatowe*, Lublin 2013, 156.

¹¹ J. KRUKOWSKI, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, 74; J. KRUKOWSKI, *Kościół i Państwo. Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, 285.

¹² J. KRUKOWSKI, *Polskie prawo*, 74.

¹³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 kwietnia 2003 r., K 13/02, Legalis.

¹⁴ POR. A. MEZGLEWSKI, *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrzniego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 3 (2011), 252.

¹⁵ Zob. W. URUSZCZAK, *Funkcje publiczne Kościoła w Polsce w perspektywie historycznej*, w: *Funkcje publiczne związków wyznaniowych*, red. A. MEZGLEWSKI, Lublin 2007, 15.

stytucji)¹⁶. Ze względu na specyfikę Kościoła katolickiego, polegającą na tym, że w prawie międzynarodowym Stolica Apostolska ma podmiotowość prawną, stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określa umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską, czyli Konkordat oraz inne ustawy (art. 25 ust. 4 Konstytucji). Wspomniane regulacje mają sprzyjać temu, aby stosunki pomiędzy stronami kształtowane były na zasadach poszanowania autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego (art. 25 ust. 4 Konstytucji) z zapewnieniem trwałości i ciągłości tych stosunków¹⁷.

Trzeba jeszcze nadmienić, że zgodnie z ogólną zasadą zawartą we wspomnianym art. 53 Konstytucji także i inne Kościoły i związki wyznaniowe mogą działać w Polsce. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁸ daje możliwość osobom zrzeszania się w celach religijnych. Osoby

¹⁶ W Polsce ustawy wyznaniowe ma 15 Kościołów i związków wyznaniowych. Należą do nich: 1. Kościół Katolicki – ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.), zwana dalej „ustawą katolicką”; 2. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny – ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (Dz. U. Nr 66, poz. 287 z późn. zm.); 3. Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 73, poz. 323 z późn. zm.); 4. Kościół Ewangelicko-Reformowany w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 73, poz. 324 z późn. zm.); 5. Kościół Ewangelicko-Methodystyczny w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 479 z późn. zm.); 6. Kościół Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 480 z późn. zm.); 7. Kościół Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 481 z późn. zm.); 8. Kościół Polskokatolicki w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 97, poz. 482 z późn. zm.); 9. Gminy wyznaniowe żydowskie tworzące Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 41, poz. 251 z późn. zm.); 10. Kościół Katolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 41, poz. 252 z późn. zm.); 11. Kościół Starokatolicki Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 41, poz. 253 z późn. zm.); 12. Kościół Zielonoświątkowy w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 41, poz. 254 z późn. zm.); 13. Wschodni Kościół Staroobrzędowy, nie posiadający hierarchii duchownej – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchii duchownej (Dz. U. Nr 38, poz. 363 z późn. zm.); 14. Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 30, poz. 240 z późn. zm.); 15. Karański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej – ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 30, poz. 241 z późn. zm.).

¹⁷ Zob. P. CZARNY, *Opinia prawna w sprawie obowiązku zasięgnięcia opinii co do zmian w ustawach regulujących stosunek państwa do poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych*, „Zeszyty Prawnicze” 36 (2012) 4, 78–86.

¹⁸ Dz. U. z 2005 r. Nr 231, poz. 1965 z późn. zm. (dalej: u.g.s.w.).

te mają prawo wpisu do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych, prowadzonego przez ministra właściwego do spraw wyznań religijnych. Obecnie rejestracją zajmuje się Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Prawo to jest realizowane przez złożenie temu ministrowi deklaracji o utworzeniu kościoła lub innego związku wyznaniowego i wniosku o wpis do rejestru. Zasady i sposób prowadzenia rejestru oraz dane i informacje podlegające wpisowi reguluje rozporządzenie z dnia 31 marca 1999 r. Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie Rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych¹⁹.

Z chwilą wpisu do rejestru kościoł lub inny związek wyznaniowy uzyskuje, jako całość, osobowość prawną oraz korzysta ze wszystkich uprawnień i podlega obowiązkom określonym w ustawach (art. 34 ust. 2 u.g.s.w.). Wspominany rejestr obecnie zawiera 158 Kościołów i innych związków wyznaniowych organizacji religijnych oraz 5 organizacji międzykościelnych²⁰.

2. Aplikacja zasady autonomii i niezależności w stosunku do Kościołów mariawickich

W kontekście mariawitów należy zauważyć, że już w 1906 roku rosyjskie władze cywilne uznały tę religijną wspólnotę jako istniejącą i cieszącą się prawną ochroną. Osoby należące do tej wspólnoty mogły bez przeszkód wyznawać naukę mariawicką i wykonywać kult (art. I pkt. 1)²¹. Kolejnym rosyjskim aktem normatywnym było prawo z dnia 11/24 marca 1912 roku o wyznawcach nauki mariawitów. Regulowało ono kompleksowo sytuację prawną tego Kościoła²². Brak nowej regulacji państwowej w okresie międzywojennym powodował, że zgodnie z ogólną zasadą prawo rosyjskie obowiązywało w Polsce jedynie na części dawnego zaboru rosyjskiego. Mariawici więc nie mieli uregulowanego statusu na ziemiach dawnych zaborów pruskiego i austriackiego. Nie mogli więc prowadzić swojej działalności na tych terenach²³.

¹⁹ Dz.U. Nr 38, poz. 374.

²⁰ Stan na dzień 1.01.2014 r., <http://bip.msw.gov.pl/bip/informacje-maic/rejestry-ewidencje-arc/rejestry/15644,Rejestrkosciołowiinnnychzwiązkowwyznaniowych.html> (2.01.2014).

²¹ Dekret Rosyjskiej Rady Ministrów aprobowany przez Czarza z dnia 28 listopada 1906 roku, w: *Zbiór Praw i Rozporządzeń Cesarstwa Rosyjskiego*, nr 296, poz. 2080; zob. szerzej na ten temat: M. WINIARCZYK-KOSSOWSKA, *Ustawy III Rzeczypospolitej o stosunku państwa do Kościołów chrześcijańskich*, Warszawa 2004, 432–437 i podana w przyp. 22 na 432 pozycja: J. SAWICKI, *Stan prawny Kościoła Mariawitów*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” z 1 kwietnia 1935 roku, nr 1.

²² *Prawo o wyznawcach nauki mariawitów z 11/24 marca 1912 roku*, w: *Zbiór praw i rozporządzeń byłego cesarstwa rosyjskiego*, nr 5, poz. 516.

²³ W. WYSOCHAŃSKI, M. PIETRZAK, *Prawo Kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce*, Warszawa 1997, 242.

Wymienione akty normatywne obowiązywały aż do wejścia w życie dekretu z dnia 5 września 1947 r. o uregulowaniu położenia prawnego Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, Kościoła Mariawickiego i Kościoła Starokatolickiego²⁴. Zgodnie z art. 1 Kościół Mariawicki uzyskał charakter związku religijnego prawnie uznanego na obszarze całego Państwa. Należy zauważyć, że dekret ten zarówno w tytule, jak i w art. 1 używał liczby pojedynczej: „Kościół Mariawicki”. Prawodawca nie odnosił się do podziału tego Kościoła w 1935 roku i faktycznego istnienia dwóch mariawickich wspólnot religijnych. Taka redakcja tekstu normatywnego wynikała jednak, jak zauważają komentatorzy, z konstrukcji prawnej dekretu, który odwoływał się do regulacji pochodzących od zaborców. Można więc, nie bez zastrzeżeń, uznać, że sformułowanie „Kościół Mariawicki” użyte w dekreście odnosi się zarówno do Katolickiego Kościoła Mariawitów, jak i do Starokatolickiego Kościoła Mariawitów²⁵. Pełną jasność odnośnie do *mens legislatoris* omawianego zagadnienia i zakresu regulacji przyniosły dopiero ustawy: ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej²⁶ oraz ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej²⁷.

Zabezpieczenie i realizacja konstytucyjnej zasady autonomii związków religijnych, w kontekście obu mariawickich Kościołów, zawarte są w odnoszących się do nich wspomnianych wyżej ustawach.

Po pierwsze, uznano w tych ustawach osobowość prawną tych Kościołów „jako całości” oraz jednostek organizacyjnych tych Kościołów (art. 3 ust. 2 pkt 1 u.m. oraz art. 3 ust. 2 pkt 1 u.s.m., por. art. II § 4 SKSM oraz § 9 ust. 1 SKKM). Podkreślono także to, że Kościoły te rządzą się w swoich sprawach własnym prawem wewnętrznym uchwalanym przez kompetentne organy ustawodawcze tych Kościołów, czyli w przypadku Kościoła Starokatolickiego Mariawitów Synod, a Kościoła Katolickiego Mariawitów: Kapitułę Generalną (art. 2 ust. 1 u.s.m. oraz art. 2 ust. 1 u.m.). Wspomniane ustawy zabezpieczają także swobodę wykonywania władzy duchownej i jurysdykcyjnej.

Konstytucyjną zasadę autonomii i niezależności państwa od Kościołów czy związków wyznaniowych zawiera prawo wewnętrzne Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, czyli Statut Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 kwietnia 1967 roku. W art. II § 1 tego aktu normatywnego stano-

²⁴ Dz. U. Nr 59, poz. 316.

²⁵ Przykłady rozwiązania tej wątpliwości z praktyki administracyjnej i literatury prawniczej zob. W. WYSOCHAŃSKI, M. PIETRZAK, *Prawo Kościołów i związków*, 242–244; zob. także M. WINIAR-CZYK-KOSSOWSKA, *Ustawy III*, 449.

²⁶ Dz.U. Nr 41, poz. 252 z późn. zm. (dalej jako: u.m.).

²⁷ Dz.U. Nr 41, poz. 253 z późn. zm. (dalej jako: u.s.m.).

wi się, że „Kościół Mariawicki jest niezależny od jakiegokolwiek władzy obcokrajowej, duchowej czy świeckiej”. Mimo tej deklarowanej przez Kościół mariawicki niezależności w statucie dokonano samoograniczenia swoich praw. Przykładowo w art. II § 11, art. II § 13, art. II § 14 tego statutu, gdzie poszczególne kompetencje władz Kościoła odnośnie do zmiany granic diecezji i tworzenia nowych diecezji²⁸, mianowania na wszystkie stanowiska w Kościele czy przyjmowania zapisów i darowizn w formie nieruchomości wymagają uzgodnienia z władzami państwowymi. Także prawo niezależnego stanowienia prawa wewnętrznego Kościoła zostało mocno ograniczone. Przepis art. XIV § 1 stanowi, że „Zmiany Statutu Kościoła Starokatolickiego Mariawitów następują na drodze uchwał Synodu Kapituły i zatwierdzone przez właściwe władze państwowe”.

Z kolei Statut Kościoła Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej nie tylko nie zawiera przepisu podkreślającego niezależność tego Kościoła, lecz wprost wysławia normę o zależności tej organizacji religijnej od państwa w § 43: „Zmiany statutu Kościoła mogą nastąpić na wniosek Rady Przełożonych w drodze uchwały Kapituły Generalnej w porozumieniu z właściwymi Władzami Państwowymi” oraz § 44: „Niniejszy statut przyjęty przez Generalną Kapitułę Kościoła dnia 14 maja 1967 r. wchodzi w życie z dniem jego zatwierdzenia przez odpowiednie Władze Państwowe”.

Utrzymywanie przez Kościoły w swoim prawie wewnętrznym takich niosących dalekosiężne skutki ograniczeń własnej autonomii i niezależności jest trudne do wytłumaczenia.

Oczywiście, niezależność i autonomia Kościołów i państwa nie ma charakteru absolutnego i nie oznacza, że Kościoły nie są związane prawem polskim. Niezależność i autonomia dotyczą bowiem specyficznego dla każdej z tych społeczności zakresu czy dziedziny spraw (art. 25 ust. 3 Konstytucji oraz art. 1 Konkordatu)²⁹. W innych sprawach, które określa się jako *causae mixtae*, a które leżą na pograniczu kompetencji Kościoła i państwa, związki religijne podlegają prawu państwowemu. Do katalogu takich spraw zalicza się zwykle: posiadanie cmentarzy, zawarcie małżeństwa cywilnego w formie wyznaniowej, nauczanie religii, sprawy majątkowe i podatkowe, działalność duszpasterska, administrowanie danymi osobowymi, pomoc społeczna, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego³⁰.

---

²⁸ *Nota bene* prawo państwowe uznaje, że „Kościół samodzielnie tworzy, przekształca i znosi jednostki organizacyjne, w tym także posiadające osobowość prawną” (art. 5 ust. 1 u.s.m.). Dla uzyskania osobowości prawnej kościelnej wystarczy jedynie powiadomienie właściwego organu przez władzę kościelną (art. 5 ust. 3 u.s.m.).

²⁹ Zob. K. WALCZUK, *Zasada autonomii i wzajemnej niezależności państwa i kościołów oraz innych związków wyznaniowych*, w: *Zasady ustroju politycznego państwa*, red. M. BOZEK, M. KARIPIUK, J. KOSTRUBIEC, K. WALCZUK, Poznań 2012, 143; R. Sobański, *Prawo kanoniczne a krajowy porządek prawny*, „Państwo i Prawo” (1999) 6, 14–15.

³⁰ Zob. A. MEZGLEWSKI, H. MISZTAŁ, P. STANISZ, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, 142–186.

Kościół czy związek wyznaniowy jest zobowiązany, pełniąc swoją misję w przestrzeni publicznej, znać i zachować regulacje państwowe³¹. Ta zasada została wprost wysłowiona w art. 8 ust. 1 u.s.m. oraz art. 8 ust. 4 u.m. Wolność religijna i jej realizowanie nie jest przecież wolnością absolutną i może być ograniczona w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób (art. 53 ust. 5 Konstytucji).

Z drugiej strony państwo, czując się niekompetentne w sprawach wewnętrznych Kościołów, nie tylko respektuje prawo wewnętrzne Kościołów, lecz także dokonuje recepcji norm prawa religijnego do porządku prawa polskiego. Jest tak wtedy, gdy ustawy państwowe odsyłają do przepisów prawa wewnętrznego związków wyznaniowych. Normy religijne stają się częścią obowiązującego w państwie porządku prawnego³². Jest tak dlatego, iż całkowita izolacja porządków prawnych obu tych społeczności – kościelnej i państwowej – jest w praktyce niemożliwa³³. Jako przykład uznania przez prawo polskie regulacji religijnej może posłużyć określenie „duchownego”. Polskie prawo nie zawiera definicji duchownego, lecz posługuje się nim w znaczeniu, które nadaje mu prawo danego Kościoła lub związku wyznaniowego³⁴. Zgodnie z art. II § 6 SKSM „Duchowieństwo stanowią: Biskupi, Kapłani, Diakoni i Subdiakoni”.

3. Niektóre formy realizacji wolności religijnej przez Kościoły mariawickie

3.1 Praktyki religijne i pomoc religijna dla wiernych

W art. 53 Konstytucji państwo polskie zapewnia każdemu wolność sumienia i religii. Ustrojodawca zdefiniował pojęcie wolności religijnej w art. 53 ust. 2 Ustawy zasadniczej. Zgodnie z tym przepisem, „wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii

---

³¹ R. SOBAŃSKI, *Prawo kanoniczne a krajowy porządek prawny*, „Państwo i Prawo” (1999) 6, 15.

³² W. URUSZCZAK, *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim*, „Annales Canonici” 3 (2007), 10–11.

³³ J. KRUKOWSKI, *Polskie prawo*, 75–76.

³⁴ Zob. przykładowo: art. 123 § 1 pkt. 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.), art. 13 ust. 3 i art. 24a ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. Nr 80, poz. 350 z późn. zm.), art. 106 § 2, art. 217 § 6 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.), art. 66a ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. Nr 35, poz. 228 z późn. zm.), art. 47, art. 107, art. 112 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. (o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. Nr 44, poz. 220 z późn. zm.).

przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie”. Konstytucyjne prawo do sprawowania kultu zostało jasno sformułowane w art. 8 ust. 1 u.m. oraz u.s.m. – „Kościół swobodnie organizuje i sprawuje kult publiczny”.

Oczywiście, do praktyk religijnych nikt nie może być zmuszany, ani nie wolno uczestnictwa w nich zakazywać (art. 53 ust. 6 Konstytucji). Ograniczenia w zakresie realizacji wolności religijnej mogą być wprowadzone jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób (art. 53 ust. 5 Konstytucji).

Zgodnie z Konstytucją wolność religii obejmuje prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują (art. 53 ust. 2 Konstytucji)³⁵. To ogólne prawo zostało uszczegółowione w art. 15 ust. 1 u.m. oraz art. 16 ust. 1 u.s.m. Wymienione przepisy mają identyczne brzmienie: „wiernym przebywającym w podmiotach leczniczych wykonujących działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, w zakładach wychowawczo-opiekuńczych, poprawczych i karnych oraz osobom tymczasowo aresztowanym zapewnia się prawo do wykonywania praktyk religijnych oraz korzystania z posług religijnych”.

W celu realizacji prawa do pomocy religijnej ustanawiano szczegółowe regulacje dotyczące zakresu pracy osób mających wykonywać posługi religijne. Przepisy zawarte są ustawach, takich jak przykładowo ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy³⁶, czy ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich³⁷. Bardziej szczegółowe regulacje można znaleźć w rozporządzeniach, np. rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych³⁸ oraz regulaminach wewnętrznych placówek.

Gdy chodzi o opiekę duszpasterską w wojsku to mariawici nie posiadają zorganizowanej struktury duszpasterstwa działającego w ramach sił zbrojnych³⁹.

---

³⁵ *Nota bene* Konstytucja jednak ani żaden inny akt normatywny obowiązujący w Polsce nie zawiera definicji samej religii.

³⁶ Dz.U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.

³⁷ Dz.U. Nr 35, poz. 228 z późn. zm.

³⁸ Dz.U. Nr 159, poz. 1546.

³⁹ Takie struktury mają jedynie Kościoły: katolicki (Ordynariat Polowy Wojska Polskiego), prawosławny (Prawosławny Ordynariat Wojska Polskiego) oraz ewangelicko-augsburski (Ewangelickie Duszpasterstwo Wojskowe), zob. *Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 1826 w sprawie wyjaśnienia celowości ponoszenia kosztów utrzymania kapelanów wojskowych na etatach w miejscach, w których zlikwidowano jednostki wojskowe*, <http://sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=69157ECD> (22.01.2014).

Nie mają także kapelanów wojskowych⁴⁰. Jednak obu mariawickim Kościołom zapewniono organizowanie opieki duszpasterskiej w wojsku przez duchownych danego wyznania, wyznaczonego przez władze zwierzchnie tych Kościołów w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej. Osoby te nie są żołnierzami zawodowymi, lecz mają prawo wstępu na teren jednostek wojskowych. Swą posługę pełnią w terminach uzgodnionych z ich dowódcami⁴¹.

3.2. Małżeństwa zawierane w trybie art. 1 § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

Wejście w życie Konkordatu w 1998 r. spowodowało konieczność dokonania zmian w endogenicznym prawie polskim. Jedną z tych zmian dotyczyła regulacji zawarcia małżeństwa. Modyfikacjom uległy przepisy zawarte m.in. w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, Kodeksie postępowania cywilnego, ustawie – Prawo o aktach stanu cywilnego i w innych ustawach⁴².

Zasadniczą konsekwencją art. 10 Konkordatu jest wprowadzenie możliwości zawarcia małżeństwa w formie religijnej, które, po spełnieniu przesłanek, jest uznane na forum prawa polskiego. W tym celu ustawodawca wprowadził art. 1 § 2 do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁴³ i ustanowił w nim, że małżeństwo zostaje również zawarte, gdy mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa. Gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki, małżeństwo uważa się za zawarte w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego. Choć przedstawiona zmiana w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym była podyktowana Konkordatem, małżeństwa za-

---

⁴⁰ Odpowiedź Kancelarii Kościoła Starokatolickiego Mariawitów z dnia 12.01.2014 r. na prywatne pytanie Autora.

⁴¹ P. BORECKI, *III RP: czy to już państwo wyznaniowe?*, „Res Humana” 5 (2010), 34.

⁴² Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 117, poz. 757), zob. także rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz.U. Nr 136, poz. 884 z późn. zm.) i obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 listopada 1998 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (M.P. Nr 30, poz. 554 z późn. zm.).

⁴³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.) (dalej jako: k.r.o.).

warte w trybie art. 1 § 2 k.r.o. dotyczą jedenastu Kościołów i związków wyznaniowych⁴⁴.

Z mariawickich Kościołów jedynie Kościół Starokatolicki Mariawitów ma takie uprawnienia, aby małżeństwa zawarte według formy religijnej określonej przez ten Kościół było uznane przez państwo jako ważny prawnie związek. To upoważnienie korzystania z trybu art. 1 § 2 k.r.o. zawarte jest w art. 8a ust. 1 i 2. u.s.m., w którym stanowi się, że „małżeństwo zawarte w formie przewidzianej prawem wewnętrznym Kościoła wywołuje skutki cywilne, jeżeli odpowiada wymogom określonym w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym”.

„Osobę duchowną”, o której w art. 1 § 2 k.r.o., czyli tę, przed którą składa się oświadczenia o zawarciu małżeństwa, określa – zgodnie normą z art. 8a. ust. 2. u.s.m. – prawo wewnętrzne Kościoła. Tym prawem jest Statut Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej z 26 kwietnia 1967 r. Zgodnie z art. II § 6 tego statutu duchowieństwo mariawickie stanowią: biskupi, kapłani, diakoni i subdiakoni. Brak szerszych regulacji dotyczących duchownych w tym akcie normatywnym. Nie ma też regulacji dotyczących uprawnień w aspekcie asystowania przy zawieraniu małżeństwa z wyjątkiem art. IX § 2, w którym stanowi się, że to proboszcz udziela Sakramentów świętych. Jednak nie jest jasne, nie wynika to bowiem bezpośrednio z tego aktu normatywnego, czy przepis ten zawiera normę dotyczącą małżeństwa. Należy raczej odwołać się do nauki dogmatycznej tego Kościoła, której jedynie zakres źródłowy w zakresie sakramentów został przedstawiony w art. II § 2 SKSM.

Niezbędną więc wskazówką dla praktyki administracyjnej związanej z małżeństwem zawieranim w omawianym trybie jest obwieszczenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie ogłoszenia wykazu stanowisk, których zajmowanie upoważnia do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Wspomniany wykaz wymienia następujące stanowiska w Kościele Starokatolickim Mariawitów, które mają kompetencję do przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński w trybie art. 1 § 2 k.r.o.: Biskup Naczelny, ordynariusz, biskup, proboszcz, administrator parafii.

Należy zauważyć, że to dookreślenie ze strony władzy publicznej nie pokrywa się z przepisami wewnętrznymi tego Kościoła. Statut bowiem nie używa terminu „ordynariusz”, za to w ministerialnym wykazie brak „Biskupa Diecezjalnego”,

---

⁴⁴ Należą do nich: Kościół Katolicki, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Augsburski, Kościół Ewangelicko-Reformowany, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny, Kościół Chrześcijan Baptystów, Starokatolicki Kościół Mariawitów, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Kościół Polskokatolicki, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Kościół Zielonoświątkowy.

który ma władzę w diecezji (zob. II § 9 SKSM) oraz „wikariusza”, który zgodnie z art. IX § 4 może być w większych parafiach „przydatny do pomocy” proboszczowi. Konsekwencją takiego stanu rzeczy może być sytuacja, w której kierownik USC odmówi zarejestrowania małżeństwa argumentując, że małżeństwo w formie religijnej nie zostało zawarte przed osobą wymienioną przez ministra.

Jeżeli chodzi o praktyczne zastosowanie tego uprawnienia, o którym mowa w tym punkcie, to ma ono niewielkie znaczenie statystyczne. W Kościele Starokatolickim Mariawitów zawarto w roku 2011 jedynie 61 małżeństw w trybie art. 1 pr. 2 k.r.o., co stanowi około 0,04% wszystkich małżeństw zawartych w formie wyznaniowej ze skutkami cywilnymi⁴⁵.

Jak się wydaje, niewielka liczba wiernych powoduje, że brak praktycznego uzasadnienia dla możliwości zawierania małżeństw w trybie art. 1 § 2 k.r.o. przez wiernych Kościoła Katolickiego Mariawitów⁴⁶. Niekiedy podnosi się w literaturze, że stan normatywny, który wyklucza ten Kościół, jest uznawany za naruszenie normy równouprawnienia wyznań ustanowionej w art. 25 ust. 1 Konstytucji⁴⁷, jednak ani w stosunku do wspomnianego Kościoła, ani innych wspólnot religijnych wpisanych do Rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych nie ma praktycznego uzasadnienia postulat *de lege ferenda*, aby rozciągnąć prawo procedowania wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa cywilnego na inne uznane przez państwo wspólnoty religijne⁴⁸.

3.3. Dni wolne od pracy i nauki

W Polsce dni wolne od pracy określa ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy⁴⁹. Wymienia się w niej jako dni wolne wszystkie niedziele oraz innych 13 dni⁵⁰. Większość z nich to dni świąteczne związane z kalendarzem li-

⁴⁵ GUS, *Rocznik demograficzny 2012*, Warszawa 2012, 185 i 206.

⁴⁶ „Tylko jeden z kilkunastu sondowanych związków wyznaniowych – Kościół Katolicki Mariawitów – nie był zainteresowany, aby normy jego prawa małżeńskiego uzyskały skuteczność w państwowym porządku prawnym”, zob. P. Borecki, *III RP: czy to już państwo wyznaniowe?*, 33, M. OLSZÓWKA, *Ustawy wyznaniowe. Art. 25 ust. 5 Konstytucji RP – próba interpretacji*, Warszawa 2010, 33, przyp. 22.

⁴⁷ Zob. M. PIETRZAK, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2010, 268; T.J. ZIELIŃSKI, *Stosowanie wyznaniowej formy*, 31.

⁴⁸ Zob. § 1 ust. 1 pkt 1 i pkt 3 Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. Nr 100, poz. 908) oraz z art. 34 ust. 2 pkt 1 i pkt 4 Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. Nr 26, poz. 185 z późn. zm.).

⁴⁹ Dz.U. Nr 4, poz. 28 z późn. zm.

⁵⁰ Są to: a) 1 stycznia – Nowy Rok, b) 6 stycznia – Święto Trzech Króli, c) pierwszy dzień Wielkiej Nocy, d) drugi dzień Wielkiej Nocy, e) 1 maja – Święto Państwowe, f) 3 maja – Święto Narodowe Trzeciego Maja, g) pierwszy dzień Zielonych Świątek, h) dzień Bożego Ciała, i) 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, j) 1 listopada – Wszystkich Świętych, k) 11

turgicznym Kościoła katolickiego. Takie rozwiązanie prawne jest podyktowane liczebnością katolików w populacji kraju oraz polską tradycją prawną⁵¹.

Niekatolicy mogą jednak uzyskać dzień wolny w oparciu o art. 42 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, który stanowi w ust. 1, że „osoby należące do kościołów i innych związków wyznaniowych, których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy lub nauki na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt, zgodnie z wymogami wyznawanej przez siebie religii”. Wykonawcze przepisy udzielania zwolnień określa rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy⁵².

Wierni Kościoła Starokatolickiego Mariawitów mają prawo do zwolnień od pracy lub nauki na czas święta religijnego w dniu 2 sierpnia, będącego pamiętką objawienia Dzieła Wielkiego Miłosierdzia (art. 9 u.s.m.), natomiast wierni Kościoła Katolickiego Mariawitów mają prawo do zwolnień na czas świąt religijnych, w dniach 2 sierpnia – Objawienie Dzieła Wielkiego Miłosierdzia, oraz 23 sierpnia – Święto Krwi Przenajdroższej Pana Jezusa i Ofiary Mateczki (art. 9 u.m.). Można dodać, że warunkiem zwolnienia od pracy jest zobowiązanie pracownika do odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w dni ustawowo wolne od pracy lub pracę w godzinach nadliczbowych (art. 42 ust. 3 u.g.s.w.).

3.4. Nauczanie religii w szkołach

Zgodnie z art. 53 ust. 4 Konstytucji „religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób”. Artykuł 10 ust. 1 u.s.m. oraz art. 10 ust. 1 u.m. stanowi, że „Kościół prowadzi konfesyjne nauczanie religii w szkołach publicznych na zasadach i w trybie przewidzianych w odrębnych przepisach”. Te „odrębne przepisy” to powszechnie, a nie konfesyjnie obowiązujące regulacje zawarte w kilku aktach normatywnych. Najważniejszy z nich to Konstytucja. Ustawa

---

listopada – Narodowe Święto Niepodległości, l) 25 grudnia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia, m) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia.

⁵¹ Według danych z GUS 95,5% ludności Polski stanowią katolicy, zob. GUS, *Wyznania religijne*, 36. Według innych danych z tego urzędu, katolików jest 86,88%, zob. GUS, *Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012*, Warszawa 2012, 212.

⁵² Dz. U. Nr 26, poz. 235.

Zasadnicza stanowi w art. 48, iż rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Podobną normę ustrojodawca zawarł w art. 53 ust. 3: „rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami”⁵³. Inne przepisy regulujące wychowanie religijne zawiera ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 r.⁵⁴ oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania lekcji religii w publicznych przedszkolach i szkołach⁵⁵. W myśl tych przepisów, w praktyce przedszkolnej i szkolnej istnieje obowiązek po stronie władz tych placówek zorganizowania lekcji religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów lub wychowanków grupy przedszkolnej danej klasy lub oddziału. W przypadku mniejszej liczby zainteresowanych lekcje religii w przedszkolu lub szkole powinny być organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej (§ 2 ust. 1 rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r.). Natomiast „jeżeli w przedszkolu lub szkole na naukę religii danego wyznania lub wyznań wspólnie uczących zgłosi się mniej niż siedmiu uczniów (wychowanków), organ prowadzący przedszkole lub szkołę, w porozumieniu z właściwym kościołem lub związkiem wyznaniowym, organizuje naukę religii w grupie międzyszkolnej lub w pozaszkolnym (pozaszkolnym) punkcie katechetycznym. Liczba uczniów (wychowanków) w grupie lub punkcie katechetycznym nie powinna być mniejsza niż trzy” (§ 2 ust. 2 rozporządzenia z 14 kwietnia 1992 r.). Zasadniczo omawiane akty normatywne nie wprowadzają różnic pomiędzy Kościołami i związkami wyznaniowymi mającymi prawo do nauczania religii w szkole publicznej i niepublicznej.

Kościół Starokatolicki Mariawitów prowadzi nauczanie religii w szkołach i punktach katechetycznych⁵⁶. Zgodnie z danymi statystycznymi w 2008 r. uczyło się 1.980 uczniów w 46 placówkach (w szkołach publicznych i punktach katechetycznych⁵⁷, zaś w 2011 r. liczba ta spadła do 1850 uczniów w 46 placówkach⁵⁸. Zgodnie z informacjami podanymi przez ten Kościół, 35 osób w jego imieniu

---

⁵³ Podobnie art. 18 ust. 4 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych otwartego do podpisu w Nowym Jorku dn. 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167); art. 14 ust. 2 oraz art. 18 ust. 2 Konwencji o prawach dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

⁵⁴ Dz.U. Nr 95, poz. 425 z późn. zm.

⁵⁵ Dz.U. Nr 36, poz. 155 z późn. zm.

⁵⁶ Zob. Uchwała nr XXIII/246/2012 z dnia 28 grudnia 2012 r. Rady Gminy Mrozy w sprawie udzielenia dotacji celowej na współfinansowanie pozaszkolnego punktu katechetycznego Kościoła Starokatolickiego Mariawitów (Dz. Urz. Woj. Maz. z 2013 r. poz. 1580).

⁵⁷ GUS, *Wyznania Religijne – Stowarzyszenia Narodowościowe i Etniczne w Polsce 2006–2008*, Warszawa 2010, 43.

⁵⁸ GUS, *Wyznania Religijne – Stowarzyszenia Narodowościowe i Etniczne w Polsce 2009–2011*, Warszawa 2013, 44

naucza religii mariawickiej⁵⁹. Brak danych w tym zakresie odnośnie do Kościoła Katolickiego Mariawitów.

Wnioski

Generalny wniosek, jaki płynie z analizy statusu prawnego mariawitów w Polsce jest taki, że obydwie Kościoły mariawickie podlegają ogólnemu reżimowi prawnemu określoneemu przez państwo, poprzez który państwo reguluje swój stosunek do organizacji religijnych. Analiza przepisów ustaw konfesyjnych dotyczących mariawitów pozwala na stwierdzenie, że sytuacja prawna tych Kościołów jest podobna, aczkolwiek nie jest identyczna. Istnieją pewne różnice.

Odmienności w unormowaniach wynikają z różnic w doktrynie religijnej tych Kościołów i odmiennej wewnętrznej strukturze organizacyjnej. Niekiedy różnice w przepisach państwowych podyktowane są pragmatycznym stosunkiem polskiego ustawodawcy do regulowanej materii. Ma to miejsce przykładowo w sytuacji małżeństw zawieranych w formie religijnej uznanych na forum państwowym. Nie można jednak w tym przypadku mówić o naruszeniu ogólnych zasad stosunku państwa do Kościołów i związków wyznaniowych.

Legal Status of the Mariavites in Poland

Summary

The paper presents the legal status of the two Mariavite Churches, the Old Catholic Mariavite Church and the Catholic Mariavite Church, in Polish law. The relations of the Republic of Poland and the Churches in question are regulated by the Polish Constitution (1997), the Act on guarantees of the freedom of conscience and confession (1989) and two acts on the relationship between State and the Mariavite Churches (both 1997). The general conclusion is that although Polish law treats all Churches and other religious organizations equally, in practice, one can observe some differences in the legal situation of the Mariavite Churches.

---

⁵⁹ Odpowiedź Kancelarii Kościoła Starokatolickiego Mariawitów z dnia 12.01.2014 r. na prywatne pytanie Autora.

Słowa kluczowe: Kościół Starokatolicki Mariawitów; Kościół Katolicki Mariawitów; Polska; polskie prawo; konstytucja; wolność sumienia.

Keywords: Old Catholic Mariavite Church; Catholic Mariavite Church; Poland; Polish law; constitution; freedom of conscience.